

Сэдэв

Улс төр ба төрийн
тухай ойлголт

Хичээлийн зорилго

Улс төр болоод төр нь хүмүүсийн амьдралд хэрхэн холбогддогийг олон талаас нь судлан тайлбарлах

Хүлээгдэж буй үр дүн

- Улс төр ба төр нь хүмүүсийн амьдралд хэрхэн холбогдож хэрхэн ойлгогдохыг олон өнцгөөс тайлбарлах
- Улс төр ба төрийн үндсэн үзэл баримлалуудыг тайлбарлах
- Улс төрийн тодорхой үйл явцад задлан, нэгтгэн дүгнэлт хийнэ.

Óëñ ò°ð ãýæ þó âý.

- Ýðòíèé ãðâêèéí òýëÿãýíä policu òýìýýð ¿ã <ò°ðèéã óäèðäàð ópëaã>, ò°ðèéí çîðèëãûã ò¿¿íèé íóòãã ,äýâñãýðèéí ò¿ðýýíä òèèèéí ÷àíääää òýðýãæ¿¿ÿýð òîäîððîé àðãà ãýñýí óòãûã àãóóëæ áàéíà.Íèéãìèéí íýã á¿ÿýã í°ã° òýñýãòýý òàðèèöàðääà ò¿÷ òýðýãÿýð ýðð äýýð òóëãóóðëàñàí çàñããëàëüí îïöãîé ò°ð°ë ãàð÷ èðýð ¿âýñ óëñ ò°ð ¿¿ññýí àæýý. ¯¿íèéã ò°ðèéí çàñããëàë ãýæ áîëîî.

- Óëñ ò°đ ãýääèéã ýđäýìòýä ,ñóäëàà÷èä õýđõýí
îéëãîæ áàéâ?
- Óëñ ò°đ áîë çîđèèò òîäîđõîéëîõ,òççíèéã
õýđýãæççëýõ òàëààð øèéääâýð ãàðãàõ,àðãà
õýìæýý àâ÷ áàéääã óëñ ò°ðèéí îðîëõîî
- Óëñ ò°ðèéã õçìççñ áîëîí óëñ ò°ðèéí
áàéãóóëëääóóä çàñãèéí ýðõèéí ò°ë°ò òýìöýë áîëæ
áàéääã òîäîđõîé õçðýý ãýæ õýëæ áîëäîã
- Àðàé °ðã°í óòãààð íü àâ÷ ççâýë óëñ ò°ð íü
õçìççñèéã óäèðääõ óðëää ðì.
- Ôðàíöèéí óëñ ò°ð ñóäëàà÷ Ô.İðî

● Óëñ ò°đ ãýäýã áíë ýđõ ìýäýëä õ¿đýõ,ýđõ ìýäëëéã
òíãòííæ áàðüæ áàéõ áà àøèã õííæíí îëíõúí òóéã ýđõ
ìýäëëéã àøèãëàõ àëáàäëàãúí àðãà õýđýãñëëéí õíãõ ðì.
Èòàëëéí ñýòãýã÷ H.Ìàêèàâãëëë

● Yëñ ò°đ ìééãýì äýõ ¿íýò ¿¿éëñèéã ýđõ ìýäýëä
òóéãóóðëáí õóãààðèëàíáàéðøóóéàõ ¿éë ýããàë
Äýâèä Èñòíí

● Óëñ ò°đ áíë ýđõ ìýäýëä îðíëõíõ,ò¿¿íèéã õóãààðèëàõàä
í°ë°ë°ðèéí ò°ë°° ýðìýçýí òýìöýõ ýããàë á°ã°ã ò°ð óëñúí
ãíòíðõè õ¿ì¿ñèéí îëíí ýíçúí á¿ëýãëýëëéã á¿ããèéã
òàìààðñàí ííöëíãòíé.

Ããðìàíú óëñ ò°ð ñóäëàà÷ ìàêñ Áãããð

- Äýýð òîäîðõîéëîëèòóóäää óëñ ò°ð ãýäýã áîë:
- Øèéäâýð ãàðãàõ çàñãèéí ýðð ,ýðð ìýäèèéí ò°ë^{oo}, òççíä í°ë^{oo}ë°õ áçëãççäèéí òýìöýè
- Ōóóèèéí õçðýýí äýõ çíýò ççéè ,ýðð ìýäèèéí õóâààðèèäèò , òççíèé àøèãèèèè
- Ōçìççñèéí ò°ðòýé õîëäíîîîé çéè àæèèèèäãääã óäèðäàõ óðèäã ãýñýí íèéòëýã ñàíààíóóä ãàð÷ èðæ áàéíà.
- Ýããýýðýýñ ççâýè óëñ ò°ðèéã òàéèäàðèäã òðã°í áîëîî ÿâööó õîð ýíçûí õàíäèèäà áàéãàà á°ã°ã
- Θðã°í óòãààðäàà óëñ ò°ðèéã íèéãýì äýõ øèéäâýð ãàðãàõ ýðð ìýäýè ,òççíä í°ë^{oo}ë°õ,îðîèòîò,õýðýãæççèýõ çéè ÿâõ õýìýýí íèèãîîîí áîë ÿâööó óòãààðäàà óëñ ò°ðèéã àèäàí ,ñíù èíñèèòóòàé áópó ò°ð,çàñãèéí èíñèèòóò,îðîí íóòãèéí çàñãà çàòèðäàà çýðýãòýé õîëäíæ,òýããýýðèéí õîðîîäûí òàðèèèèèè òàèèäã ãýæ ççäýã.

Ìíãíëúí ãðëàíáíò

- Эрòíèé Ãđâêèéí èõ ñýòãýã÷,ã¿í
óõààíòàíÀðèñòíòãëü <Õ¿í áíë óëñ ò°ðèéí
àìüòàí> ãýæ õýëжээ .

- Óëñ ò°ð áà ò°ðèéí çàñàãëàë äýæ þó âý? òççíèé yëãàà.
- Óëñ ò°ðèéí áíäëíäûã çíðèëãí, äãóóëãûí òàèàãñ íü àãàãä ççâyë òýð íü ò°ðèéí çàñàãëàëûã ýçýìøèð, òóãààèøàð, ýñâýë òççíèéã òýçãààðèàð, ýñýðãççöýð, òççíýýñ çóãðàðûí ò°è°òýìöýë þì. Óëñ ò°ðèéí çàñàãëàë áíë íèéãíèéí çíðèíí ááéãóóëëããàòàé òíäíððíé òç÷íýýñ òçí àìíí ýíç áçðèéí áçëãèéí òàðèèøàà áà çñë àæèèèããããããð °°ðò°° ó÷ðóóèàð áýððøýý ýñýðãççöèéã äããáí òóóèæ °°ðèéí çíðèã òçñèèéã ýðð ççé, ñ ñóððàðóóíû çýðýã íèéðèýã òýì òýìæýýãýýð òçèýýí ç°ãø°°ðççèýð ÷àããàð þì. Óýãýðèýýð óëñ ò°ðèéí çàñàãëàë íü ñàéí äóðûí çíäñýí äýýð þì óó ýñâýë àðãããçéí ýððýíä òçèýýí ç°ãø°°ð°ããñ°í óëñ ò°ð, ýðð ççé, ñ ñóððàðóóíû òýì òýìæýýí ççäýýð çíðèøóóèããããã çàñàãëàë þì.
- Óëñ ò°ðèéí çàñàãëàëûí çíäñýí òýèáýð íü ò°ðèéí çàñàãëàë þì. Ò°ðèéí çàñàãëàë áçöýí óëñ ò°ðèéí çàñàãëàë þì. Òàðèí óëñ ò°ðèéí çàñàãëàëûí ç°ãø°°í ò°ðèéí çàñàãëàë ò°äèéã°°ð íèéãíæ çè áíèíí.

Ò°ð ãýæ þó âý?

- Ò°ð , ñíû ñýòãýëãýý, ñóðãààèèóä íü òççõýí ò°ãæèèéíõ°
ÿâöàä îëíí çå øàòûã ààìæèí ò°ãæèæ èðñýí á°ã°ä ò°ð
ãýæ þó âý? ãýäýã àñóóèòûã ýðò çåýñ ýäçãýý õçðòýë
ò°ðèéí ççñèèéí òóõàé îíîë ñóðãààèèóäûí íýãýí àæèè
ñóäèàà÷èä òóí îëíí ýíçààð îéèãîæ, òîäîððîéèæ èðñýí
õýäèé ÷ åð°íõèéä° ò°ðä õàíäãõ ñîèèîèîæèéí áîäîë õóóèü
ççéí õî, ðãàòü õàíäèãàãà áàéíà
- Ñîèèîèîæèéí õàíäèãàãààð ò°ð íü òîäîððîé íóòàã
äýãñãýðèéí õçðýýíä õçí àìûã ýððççéí çíãñýí äýðð
óäèðãããã òèñ ò°ðèéí íèèòèýã ýðð ìýèèèéí çîèèí
áàéãóóèèè , èíñòèòóòèèã õýèäýã áîë õóóèü ççéí
õàíäèãàãààð ò°ð íü õóóèèèè õýèäýððñýí òèñ ò°ðèéí
íèèòèýã ýðð ìýèèèèè òîäîððîé íóòàã äýãñãýð , õçí àìûí
õçðýýíä õýðýãæççèýã÷ õóóèèèé íèèèäýðð õîäð ãýæ
ççýæ áîèèî.

Òóòàéí óéñúí òꜤí àìùã áꜤòýëä
íù çàðèðàð ,àëäàãàð çàìààð
òîãòâîððíé áàéäëùã òàíãàð

Õ°ä°èì°ðèéí òóâààðü,ààýëãèéí
ðóðèìðèäëä òðëãóððëàñàí
ìééãìèéí ñîðèäëù áꜤòòèéí
°ð÷è°èò áéé áíëæ ìééãìèéí
äýä,ãñã äóíä àíãè,ääãððàà áéé
áíëñíí

Ì°í òꜤ ÷èððèééýë,ìééãìèéí
ãýðýý,áóñãúí òðððèäàãà-
çàããàð çýðýã íù ò°ðèéí
ꜤꜤñýëä ì°è°éñ°í áóñãà òꜤ÷éí
çꜤéë

Төр
ҮҮСЭХЭД
НӨЛӨӨЛСӨН
ХҮЧИН ЗҮЙЛ

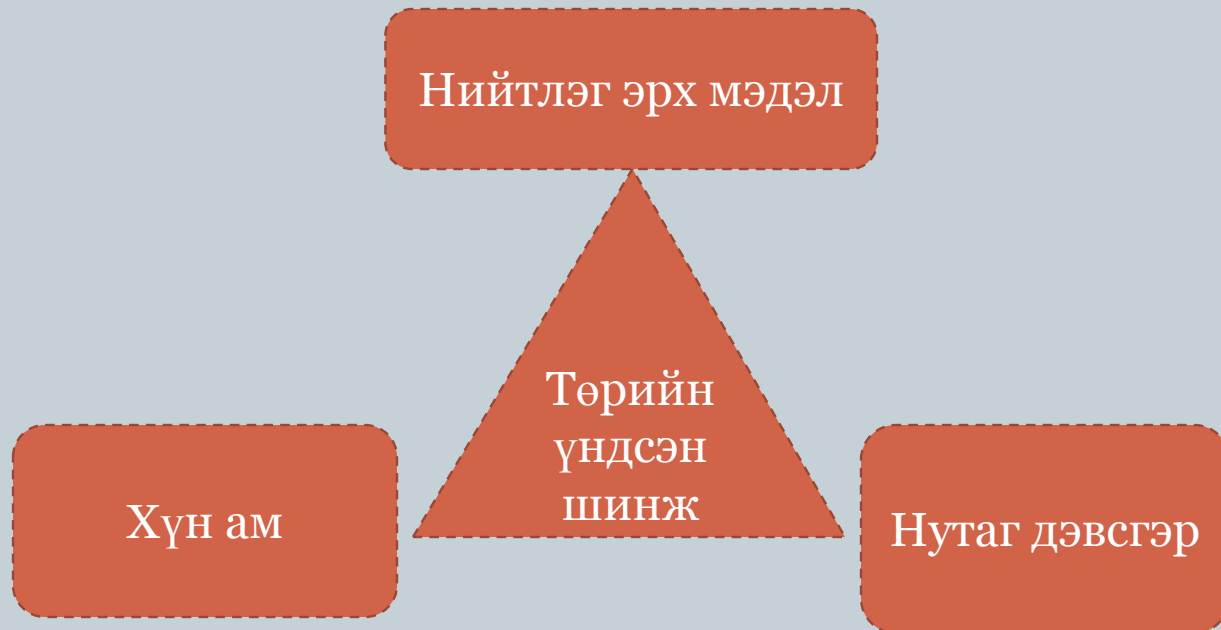
Бíç áꜤðèéí òꜤí àì çéëäãýðèýéýý
ýáóóëæ,ðýðýãðýýýýý òàíãàð îðíí
ñàèðàé áàéð çꜤãíýýñ íóðàã
äýãñãýðýý áëä áëáíýýñýý çàããëäð

ÕꜤìççñèéí á°ãí°ð°è,ñóóðüðèè
áéé ìëñíí íù äàçàð íóðäèéã
ýçýððýð,óãñààòíù ìéèðèýã
áꜤðýëãýð,óèìààð ò°ðèéí ñàèðãꜤé
ðèíæ-òꜤí àì áéé áíëñ ì°ððèéã
áꜤðýëäçꜤëñýá

Ìééãìèéí òñññíí òîãòâîððíé áꜤéýã
òꜤìççñèéí òýðýãðýý ñíìèððíè äíè äíè
ýëäàà áéé áíëñíí òóè òýããýýðèéí
ðàððèèòàãã çîðèèóóèàð

Ò°ðèéí îïöëîã øèíæççä.

- Óëñ ò°ðèéí ñèñòàìèéí áóñàä áçðäëççäýä çë õàìààðàõ,ç°ãõ°í ò°ðä õîëáîããî îïöëîãèéí íèëëäýð õîãõîã ò°ðèéí øèíæ äýäýä.Ò°ðèéí øèíæèéã áçðäççëæ áàéãàà òýð ççëë ìü:
- íóòàã äýãññýð
- õçí àì
- íèéòëýã ýðõ ìýäýë òì

- Ó°ðeéí íyā āīē øeíæ áīē ò°ðeéí áçðýí ýðð ìyāyēä ðàìààðàð ìðíí çàé áópó íóòàā äyāñāýð þì. Íóòàā äyāñāýð íü òíāìððíé óeñúí áçðýí ýððyā ðàāāàèàāāàæ áóé ðeē ðyçāāàð áçðeē äyēðeéí á°íá°ððāeéí íyā ðyñyā þì. Óeñúí ðeē íóòàā äyāñāýðeéí íæāyí àæè ðæèààðæçé ççéé á°ā°ā òççíeēā ç°ð÷eðeēā òóðàéí óeñúí áçðýí ýððyò áæèàèä ðæèñàì āyæ îēíí óeñúí ýððççéä ççāyā áàéíà
- Ó°ðeéí 2 ààðü āīē øeíæ áīē ðçí àì íü ò°ð óeñ ççñýð,îððeð çíäyñ,āīē ñóáúåèð ì°í.Óøí àì áīē òóðàéí óeñúí íóòàā äyāñāýð äýýð îððeí ñóóāā çàðìðàð,çàðeðàāāàð ðàðeèðààíä îððeð ðçíççñeéí íeééäýð òíāð ì°í.Óçí àìúí áçðýyēäýðççíä òóðàéí óeñúí ðàðúyàð áīēíí ðàðúyàð áóñ ðçíççñ áàāðàð á°ā°ā “àðä òçíýí” āyñýí íeēāīēðìñ ððā°í àáóóèäàèé.
- Ó°ðeéí āóðàâ ààðü øeíæ íü íeéòëyā ýðð ìyāyē þì.Íeéòëyā ýðð ìyāyē íü óeñ ò°ðeéí ýðð ìyāèèéí äýýðð àðæèéā èëýððeèéýí òàìāàèèāā. íeéòýð àāāàæ ì°ðā°óí ýðð ççéí òýí òýìæýyā òíāòîñæ, áèåççëæ òàìāàèèāā
- íeéò òçí àìààð òçëýýí ç°âð°ðñ°í òyēáýð þì.Ýíý ýðð ìyāèèéā ç°āð°í ò°ð òýðýāæççëäýā ó÷ðàañ ò°ðeéí ñàèðā?çé øeíæèä òàìààðíä. Ó°ðeéí ýðð ìyāèèéā íeéòëyā āyæ òíāìððíðúí òóóèü ççéí çíäyñ íü:
- íeéò íóòàā äyāñāýð,òçí àìúā çðýí òàìàðàā
- íeéòeéí °ì÷èä òóèāóóðèäí ýðð ìyāèýý òýðýāæççëäýā
- íeéòëyāāñýí áàéāāā
- 6. íeéò óeñ çíäyñòíeéā äìòîñä,āāāāāāā áçðýí ýððòýé ò°è°èææð ìððeíí.

- Ò°ðèéí ýðõ ìýäýë, òççíèé ïïöëîã. Ò°ðèéí ýðõ ìýäëèéí ýõ ñóðâàëæ ïü àðä òçííèé õçñýë çîðèã áàéõ ñòíé. Ýíý ïü àðä òçííýñ ïäñýí õóóëèéí äàãóó õóóëüò ò°ðèéã ãçéöýòãýõ, øççõ ýðõ ìýäëèéí áàéãóóëëããã øèëæççëñýí, àðä òçííèé õçñýë çîðèëãîä òóëãóóðèãñàí ò°ðèéí õçñýë çîðèãèéí õç÷ ì°í.
- Ò°ðèéí ýðõ ìýäëèéã õýðõýí , ýàæ õóãààðèëãõ òóðàé àñóóãàë ñóãèãããüí àíõààðèüã òàòàæ èðñýí á°ã°ã ççíä Áíãèéí ôèëíñîè÷, óëñ ò°ðèéí ççòãýëòýí, èèãðàëèçìíí ïíëüã çíäýññýã÷ãèéí ìý Æ.Ëíêê /1632-1704/, Ôðàíöüí ôèëíñîè÷, ñíöèëèãèãè÷, ýðõ ìýäýë õóãààðèëãõ ïíëüã çíäýññýã÷ Ø.Ìíòãñêüã /1689-1755/ íàð èöýýõýí ççðýã ãçéöýòãýñýí ðì.

Ò°ðèéí ýðõ ìýäëèéã õóâààðèëàõ çàð÷èì íü:

- Ò°ðèéí áàéãóóëëããóóäúi õïðíä õ°ä°èì°ðèéí òíáíðõíé õóâààðü áàéããã
- Àðä÷èëñàí íèéãýì äýõ ãóðâàí çàñããëèé íýã íü íýãèéãýý õÿíàæ áàéããã
- Íýã íü õýò äàâàíãàéëàõàãñ “õÿçãààðèàí” òýð ãóðâúi õç÷íèé õàðèëöàã òýíöâýðæççëæ,òýããýýð íь õàðüöàíãóé áèå äààñàí áàéããèèèèé îðøäíã ÿããèè þì.

Төрийн эрх мэдлийн хувиарлалт

Хууль
тогтоох эрх
мэдэл

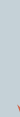
Парламент

Гүйцэтгэх
эрх мэдэл

Ерөнхийлөгч,
Засгийн газар

Шүүх эрх
мэдэл

Шүүх
байгуулага

Ìííãîë äàõü ò°ðèéí ýðõ ìýäëëйн õóâààðèëäèö.

Ìííãîë óëñ 1992 ìü øèíý çíäñýí õóóëëàðàà ò°ðèéí ýðõ ìýäëëéã õóâààðèëäèã. Ýíý íü Ìííãîë óëñüí Ìíäñýí õóóëëéí 20-ð ççéëä “õóóëü òíãòíõ ýðõ ìýäëëéã äãäõõçç Óëñüí Èõ Õóðàëä õàããàèéà”, 38-ð ççéëä “Ìííãîë óëñüí Çàñãèéí ãàçàð áîë ò°ðèéí ãçéöýòãýõ äýýä áàéãóóëëäãà ì°í”, 47-ð ççéëä “Ìííãîë óëñàä øççõ ýðõ ìýäëëéã äãäõõçç øççõ õýðýãæççéíý” äýñíýýñ òàðãããàíà. Ìííãîë óëñàä ò°ðèéí ýðõ ìýäëëéã õóâààðèëäèãíàí íü Ìíäñýí õóóëëü áíäèèé íðøèõ õóóëëü ççéí çíäñèéã áçðäççëæ, óëèààð èðãýíèé íèéãýí, àðã÷èëãíàí ,ñ ò°ë°âøñ°í õ°ãæèõ í°õö°ë áíèñíí òì.

Ò°ðèéí ÷èã ĸĸðýã.

- Íèéãìèéí àìüäðàëüí òĸðýýíã ò°ð°ñ çààâèã ãĸéöýòãýõ , ñòíé ýðõ çĸéí áíëíí çîèèíí áàéãóóèèòòúí ĸéë àæèèèèããààíú ĸíãñýí ÷èãëýèèéã ò°ðèéí ÷èã ĸĸðýã ãýãýã.
- Ò°ðèéí ÷èã ĸĸðãèéã áóñàä áàéãóóèèããüííðòàé òàðüöóóèèðãä äàðààõ ííöèíã øèíæòýé.
- Çàéèøãĸé.Ýðõ çĸéí áíëíí áóñàä àðãà õýðýãñëýýð òàìãààèèãããàæ, áàòàèèããàæñàí áàéòàãñ ãàãíà ò°ð ìðøèí áóéí òòãà ó÷èð áíëãíã
- Òĸãýýìýë.Óëñüí íóòãã äýãñãýð, òĸí àìúã áĸõýèä íü òàìàð÷, ò°ðèéí áĸõ áàéãóóèèããã, àèèãí òóøààèèòàí òĸĸíã çàõèðãããìàèè áàéíà
- Ç°ãõ°í íèéòèýã ýðõ àøãèéã òóñãàæ èèýððèèèäýã. íãýñíèé ýçãóóð ýðõ àøèãò ĸéë÷èèæ, òĸĸíèèã òàìãààèèããã
- Áàéíãüí, òíãòàíðòíé, òãñðàèèããé. Ò°ðèéí äýãèýì, ò°ãæèèéí òĸãøèí, óàèðäèèããüí õýèáýð çýðãýýñ ĸè òàìàððàèèè
- Ò°ðèéí ÷èã ĸĸðãèéã ĸéë àæèèèèããààíú øèíæ ÷àíàðààð íü:
  - äìòíã
  - ãàãàãã ÷èã ĸĸðýã ãýæ ýèãàí ĸçýæ áíëíí

Төрийн чиг үүрэг

Дотоод

Улс
төрийн

Эдийн
засгийн

Эрх
зүйн

нийгмийн

Оюун
санааны

Гадаад

Дэлхийн улс
орнуудтай
харилцан
ашигтай
хамтын
ажиллагаа
өрнүүлэх

Улс орноо
батлан
хамгаала
х

Төрийн хэлбэр ангилал

Жишиг даалгавар

Эрэгцүүлэн ярилцах асуултууд

- Улс төр гэдэг асуудлаарх судлаачдын тодорхойлолтонд нийтлэг санаанууд юу байна вэ.
- Улс төрийн засаглал , төрийн засаглалын гол ялгаа юунд орших вэ.
- Төр хэрхэн үүсэж хөгжсөн тухай онолууд ялгаатай байдгийн учир юу вэ.
- Төрийн эрх мэдлийн онцлог шинжүүдэд юу юуг хамааруулан авч үздэг вэ.
- Хамтаар амьдарч буй хүмүүс яагаад төр зөсөг хэрэгтэй вэ.
- Төрийн нийгэмд гүйцэтгэх үүрэгээс хамгийн чухал нь юу вэ.

Бодлого дасгал

- Габирель Тард “ Сэтгэгч амьтан –хүнд нийгмийн ,хувийн аливаа зөрчил мөргөлдөөн тэмцлээс гарх арга замыг эрж олох , бусдын арга туршлагийг авч хэрэглэх, хүсэл итгэл,эрмэлзэл, мэдлэг байдаг .Энэ шинж нь хөгжсөөр нийгмийн дэг журмын хэм хэмжээ, эрх мэдэл ,түүний зохион байгуулалтын хэлбэр буй болсон” гэжээ.
  - А. Та үүнтэй санал нийлэх үү. Яагаад гэдгийг үндэслэн тайлбарла
  - Б. Энэ баримтын давуу болон сул талыг тайлбарла.
  - В. Энэ баримтлал төрийн үүслийн тухай аль онолд хамаарах вэ.

Бодлого, дасгал

- Дараах 3 өгүүлэмжийн нэгийг нь сонож тайлбарла
- Хүн бол улс төрийн амьтан /Аристотель
- Улс төр бол хамт амьдрах урлаг /Платон
- Платон “Төр улс оршиход наад зах нь дөрвөөс таван хүн хэрэгтэй гэж бичсэн байдаг.Тэрбээр ямар санааг илэрхийлсэн гэж бодож байна. вэ.
- Дараах ухагдахууныг асуултын хариулт гэж үзвэл та ба бүхэн асуултыг нь зохио
А. Төр   Б. Улс төр
- Дараах ухагдахуунуудаар нэг догол мөрт багтсан тайлбар бичнэ үү
А. Нийтийн үйл хэрэг   Б. Хамтын шийдвэр гаргах үйл явц
В. Төрийн бүрэн эрх

Эсээ бичих сэдвүүд

- Төрийн онцлог шинжийг монголын жишээн дээр тайлбарлах
- Төрийн эрх мэдлийн онцлог шинж юу вэ.
- Монгол дахь төрийн мэдлийн хувиарлалт ямар байна.
- Манай улс эрх зүйт төртэй юу ,социал төртэй юу.
- Парламентийн засаглал манай улсад тохирч байна уу
- Хэрвээ би Монгол улсын ерөнхийлөгч байсан бол
- “Төрийн минь сүлд өршөө” хэмээхийн учир